

7.11.2008

Dnro 3588/400/2008

Sosiaali- ja terveysministeriö/Kirjaamo
PL 33
00023 Valtioneuvosto

Lausuntopyyntönnä 30.09.2008

**STAKESIN LAUSUNTO NEUVOLATOIMINTAA, KOULU- JA
OPISKELUTERVEYDENHUOLTOA SEKÄ LASTEN JA NUORTEN EHKÄISEVÄÄ SUUN
TERVEYDENHUOLTOA KOSKEVASTA ASETUSLUONNOKSESTA**

Asetuksen perustelumuistio kuvaa hyvin tämänhetkisen tilanteen ja esityksen taustat. Koska kyse on suurelta osin koko väestöön kohdistuvasta toiminnasta, on tavoite palvelujen ja niiden sisällön yhtenäistämistä ja suunnitelmallisesta kehittämisestä erittäin kannatettava. Lausunnossa esitetään ensin yleinen huomio terveyserojen näkökulmasta ja sen jälkeen yksityiskohtaisia kommentteja asetuksen pykälistä. Lopuksi esitetään yleisiä huomioita menetelmien ja palvelujen vaikuttavuudesta, asetukseen liittyvistä oppaista ja suosituksista sekä asetuksen toteutumisen seurannasta.

A Asetus ja nuorten terveyserojen kaventaminen

Asetuksen tarkoituksena on *"tehostaa lapsiperheiden, lasten ja nuorten terveyden edistämistä ja kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja"*. Tämä kannatettava periaate ei valitettavasti tule nuorten osalta toteutumaan. Asetuksen kohdistuessaan neuvolatoimintaa ja koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon se jättää suunnitelmallisen terveystarkastustoiminnan ulkopuolelle 17–18 -vuotiaat nuoret, jotka eivät ole koulutuksessa. Samoin esimerkiksi nuorten työpajoissa (alle 25-v.) työskentelevät eivät ole oikeutettuja opiskeluterveydenhuollon palveluihin, jos toiminta järjestetään työvoimahallinnon alaisena. Asetusehdotuksen mukaan ammatillisessa koulutuksessa ja lukiossa opiskelevat nuoret kutsutaan ensimmäisenä vuonna terveydenhoitajan tarkastukseen ja ensimmäisenä tai toisena opiskeluvuonna lääkäritarkastukseen. Täten, koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ovat eriarvoisessa asemassa, vaikka heidän osaltaan tarve näihin palveluihin saattaa olla suuri. Tältä osin asetus saattaa itse asiassa lisätä eriarvoisuutta.

Yhdenvertaisuuden vuoksi opiskeluterveydenhuoltopalvelujen käyttö tulisi sallia kaikille 17-18-vuotialle. Myös mahdollisuuksia terveystarkastuskutsuntoihin koulutuksen ulkopuolella olevien osalta tulisi selvittää.

7.11.2008

B Kannanottoja yksittäisiin pykäliin

Terveystarkastusten sisältö ja määrä, 2 luku

Suun terveydenhuolto on hyvin integroituneena neuvolatoimintaan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. On tärkeätä, että kunnille annetaan selvä velvoite suunnitelmallisten suun terveystarkastusten järjestämiseksi jo alle kouluikäisille, kuitenkin niin ettei tarkastusten ajankohtia määritellä liian tiukkalinjaisesti ja ettei näiden terveystarkastusten tekemistä määritellä vain hammaslääkärien tehtäväksi.

Väestötason (esim. päiväkodeissa/kouluissa) neuvontatyön merkitys/määrittely jää asetuksessa valitettavan vähälle.

4§ toisessa momentissa sanotaan, että Terveystarkastuksessa pyritään "*hoidettavissa olevien poikkeamien*" aikaiseen toteamiseen. Koska ”poikkeama” sanasta herää kysymys ”poikkeamasta”? keskiarvosta? normaalista? jne. ehdotetaan sen poisjättämistä ja lauseen muuttamista muotoon:

”Terveystarkastuksen tarkoituksena on jatkotutkimusten, tuen tai hoidon tarpeen varhainen toteaminen. Tutkittava ohjataan tarvittaessa jatkohoitoon.”

5 §:ssä listataan kaikki neuvoloissa ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa tehtävät tarkastukset. Asian hahmottamista voisi helpottaa, jos tarkastukset esitettäisiin taulukkomuodossa ja erikseen kullekin ikävaiheelle (neuvolat, koulu-th, opiskelu-th). Vastaava taulukko löytyy esimerkiksi STM:n Lastenneuvolaoppaasta (2004): Lastenneuvolan määräaikaistarkastusten ohjelma, Liite 15 (s. 313).

5§:n 1 momentin viidennessä kohdassa määritetään opiskelijoiden terveystarkastusten tekemisestä seuraavasti: "*5) opiskelijalle, joka opiskelee 3 §:n 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitettussa oppilaitoksessa tai 10 kohdassa tarkoitettussa muussa kuin ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa, ensimmäisenä opiskeluvuonna terveydenhoitajan tarkastus ja ensimmäisenä tai toisena opiskeluvuonna lääkärintarkastus, ellei lääkärintarkastusta ole tehty opiskelijaksi hyväksymisen yhteydessä...*". Pykälän mukaan ammatilliset aikuisopiskelijat (3§ 1 momentin toinen kohta) rinnastetaan ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoihin, lukiolaisiin sekä vapaan sivistystyön oppilaitosten opiskelijoihin. Onko tämä tarkoituksenmukaista? Aikuisopiskelijoille voisi ajatella riittävän yleinen terveydenhuolto tai heidät voisi sijoittaa samaan kategoriaan 3§:n 1 momentin 5-9 kohdassa tarkoitettujen oppilaitosten joukkoon. Tällöin heille ei automaattisesti tehtäisi terveystarkastuksia, vaan terveystarkastus ja sen perusteella tarvittaessa terveystarkastus. Aikuisopiskelijoiden terveysongelmat ovat erilaisia kuin nuorten - kyse on myös terveystarkastuksia tekevien ammattitaidosta ja osaamisesta sekä niiden ylläpitämisestä.

Terveysneuvonnan sisältö ja määrä, asetuksen 3 luku, 9 §

Tässä pykälässä määritellään yleisellä tasolla terveysneuvonnan sisällöstä ja todetaan, että "*terveysneuvontaa tulee kohdentaa yksilöihin, ryhmiin ja lähiyhteisöihin*". Asetuksen 1 luku rajaa asetuksen koskemaan terveydenhuollon toimintaa eli ilmeisesti ainoastaan terveydenhuollon ammattihenkilöitä (neuvoloissa, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä suun terveydenhuollossa). Ollakseen vaikuttavaa terveydenedistämistyön tulisi toteutua yhteistyössä eri tahojen kanssa (esimerkiksi päiväkodit, koulut, kouluruokailu), joten asetukseen olisi hyvä jollain tavoin

7.11.2008

kirjata myös muiden toimijoiden osuus ja painottaa myös näiden vastuuta sekä eri toimijoiden yhteistyötä terveyden edistämisessä.

9§ ja 10§ tulisi selkeyttää jättämällä pois yleisluonteiset kuvaukset neuvonnan sisällöistä esim. 2 momentti:

"Terveysneuvonnan tulee ikävaiheen ja yksilöllisen tarpeen mukaisesti tukea lapsen, nuoren ja hänen perheensä terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin edistämistä. Terveysneuvonnan tulee ottaa huomioon lapsen ja nuoren ja perheen kehitysvaiheet ja kehitysympäristöt, tukea vanhemmaksi kasvamista ja parisuhdetta sekä edistää perheen sosiaalista tukiverkoston."

Sisällölliset kuvaukset tulisi jättää asianomaisiin laatusuosituksiin ja viitata niihin asetustekstissä.

Äitiysneuvolapalvelut opiskelijoille, asetuksen 4 luku, 12 §

Opiskeluterveydenhuoltoon määritetään kuuluviksi myös äitiysneuvolapalvelut. Mitä tämä käytännössä tarkoittaa? 12§ 1 momentin perusteella oppilaitoksen sijaintikunnan järjestämät kansanterveyslain mukaiset terveyden ja sairaanhoitopalvelut kuuluvat opiskelijoille. Miksi äitiysneuvolapalvelut on mainittu erikseen 1 momentin kohdassa 5?

C Yleisiä kommentteja

Menetelmien ja palveluiden vaikuttavuus

Asetustekstissä ei mainita tavoitetta toiminnan vaikuttavuudesta tai vaikuttavuuden arvioinnista. Toisaalta nämä tavoitteet on kirjattu useampaankin kertaan Terveydenhuoltolakiesitykseen, joten niiden esiin nostaminen tässä asetuksessa ei ole välttämätöntä. Jatkossa on kuitenkin mietittävä, mitkä tahot Suomessa vastaavat ehkäisevien palveluiden suositusten ja oppaiden säännöllisestä päivytyksestä ja toisaalta menetelmien ja palvelujärjestelmän vaikuttavuuden arvioinnista. Laaja-alaisen työn vaikuttavuuden arviointi on vaikeaa. Toisaalta samoja ongelmia pohditaan kaikkialla maailmassa. Kansallisia ja kansainvälisiä toimijoita ja yhteistyöverkostoja on olemassa mm. terveydenhuollon menetelmäarvioinnin alueella, näitä on hyödynnettävä myös ehkäisevän terveydenhuollon arvioinnissa. Muun muassa seulontojen vaikuttavuuden arviointi Suomessa toteutuu STM:n Seulontatyöryhmän ohjauksessa.

Yksilöön kohdistuvien interventioiden lisäksi terveyttä voidaan edistää ryhmiin tai väestöön kohdistuvilla interventioilla; myös näiden menetelmien vaikuttavuudesta (ja kustannusvaikuttavuudesta) kaivataan lisää tietoa. Asetuksessa tulisi korostaa nykyistä selvemmin myös väestötason/riskialueiden ammatillisesti tehtyä/ohjattua suun terveydenhuollon ennaltaehkäisyä esimerkiksi kouluissa/päiväkodeissa (esimerkiksi hampaiden harjaus/fluoraus/ksylitolili)

Oppaat ja suositukset

Varsinainen asetusteksti listaa pakollisten tarkastusten ajankohdat ja määrittelee laajan terveys-tarkastuksen käsitteen. Perustelumuiustiossa on mainittu ne oppaat ja suositukset, joiden mukaan terveystarkastuksia tulisi toteuttaa. Kaikkien asetukseen liittyvien oppaiden ja suositusten tulisi löytyä sähköisessä muodossa yhdestä osoitteesta, ja niiden sijainti olisi hyvä mainita ainakin ase-

7.11.2008

tuksen saatetekstissä. Nyt ne löytyvät turhan hankalasti "hajasijoitettuina" STM:n ja Stakesin sivuilta.

Asetuksen seuranta

Asetuksessa tulisi määrittää, miten sen toteutumista seurataan ja kenen vastuulla se on. Tieto toteutuneista terveystarkastuksista tulee olla saatavilla.

Lausunto on käsitelty Stakesin johtoryhmässä 5.11.2008.

Pääjohtaja

Mauno Konttinen

Kehittämispäällikkö

Timo Ståhl